

SÜRGÜN REHBERİ
SÜRGÜNDE HAYATTA KALMAK İÇİN
OTUZ BEŞ DERS
VELİBOR ÇOLİÇ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN: SUAT BAŞAR ÇAĞLAN

livefa
yayınevi

Velibor oli, 1964 yılında Bosna'da doğdu. Sarayevo ve Zagreb'de edebiyat öğrenimi gördü. 1992 yılında başlayan savaş öncesinde çeşitli dergilerde yazıları yayımlanan ve aynı zamanda radyo programları da yapan oli savaşın sebep olduğu yıkıma ve kıyımlara tanık olduktan sonra bir askeri kamptan kaçarak politik sığınmacı olarak Fransa'ya yerleşti. Yapıtları pek çok dile çevrilen oli halen Fransa'nın Bretonya bölgesinde yaşamını sürdürmektedir.

Suat Başar ağlayan, 1984'te Bornova'da doğdu. Balıkesir Fen Lisesini ve Galatasaray Üniversitesi Felsefe Bölümünü bitirdi. İngilizce ve Fransızca'dan, aralarında George Bernard Shaw, Alain Robbe-Grillet, Saadat Hasan Manto ve Patrick Kavanagh'ın da bulunduğu yazarlardan oyun, şiir ve roman çevirileri yayınlandı. İzmir'de yaşıyor.

*Yoksul, sürgün ama özgür yaşam. Ev kötü,
yatak kötü, yemek kötü.
Ama zihin ferah olduktan sonra beden
darda olmuş, ne çıkar!*

VICTOR HUGO

Bütün mutsuzluklar beklentiden doğar.

ALBERT CAMUS

1

Yirmi sekiz yaşımdayım ve Rennes'e vardığımda bütün eşyam Fransızca üç sözcükten ibaret: Jean, Paul ve Sartre. Bir de asker günlüğüm, elli Alman markım, tükenmez kalemim ve Yugoslav malı zeytin yeşili yıpranmış spor çantam var. İçinde pek bir şey yok: Bir el yazması, birkaç çorap, şekli bozulmuş bir sabun (kurbağa ölüsüne benzetilebilir), bir Emily Dickinson fotoğrafı, bir buçuk gömlek (bence kısa kollu gömlek yarım gömlektir), bir tespih, iki Zagreb kartpostalı (kullanılmamış) ve bir diş fırçası. 1992 yazının sonundayız ama kutup keşfine çıkar gibi giyinmişim: Üzerimde başka bir devirden kalma iki ceket, boynumda uzun atkı, ayaklarımda binlerce kez yağmur ve rüzgâr yiyip pörsümüş, aşınmış güderi botlar. Hafif süvari gibiyim; sanki bir seyyahım da metafizik bir soğukluk, son haddine varmış yalnızlık, yorgunluk ve hüznün suratıma işlenmiş. Ne duygum ne korkum ne de utanmam var.

Rennes Garı'nın önünde çantamı yere koyup uzun uzun yeni memleketimi seyreliyorum.

Sözcüklerin hiçbir şeyi söylemeyeceğini, dilimin artık hiçbir anlama gelmediğini, uzakta olduğumu, bu *uzağım* vatanım ve kaderim haline geldiğini pekâlâ bilmeme rağmen, aptalca ve çocukça şikâyet

edip homurdanıyorum... Her işaretin, her hareketin ve her sözcüğün, insana huzursuzluk veren bir sessizlik içinde boğulduğu bir su alemine dalmış gibiyim. Uyanamadığım bir düş gibi, iki dünya birbirine hiç değmeden tuhaf bir bale yapıyor. Eşyayı alıp kendimi so-kağa vuruyorum. Pazar günü gezentileri gibi ağır ağır yürüyorum. Sonuçta acelem yok. Bu kadar acıklı durumda olmasam kendimi bir avare kadar özgür hissedebilirdim. Ama şu an tek işim bir park ve bank bulup dinlenmek ve Rennes'deki ilk gecemi düşünmek. Ayaklarımın altındaki beyaz park yolu, kuş tüylerinin üzerinde yürüyormuşum duygusu veriyor. Muhteşem bir yaz ikindisi ve yol, güzelliğinden ötürü "Kraliçe Anne'in dantelleri" olarak anılan hoş çiçeklerle süslü. Oturur oturmaz gökyüzünde kurşun gibi ağır bir yağmurun başlayacağı hissine kapılıyorum. Pek bulut yok, gökyüzü hâlâ mavi ve sıradan, rüzgârsa çekingen; ama Yüce Tanrı'nın beni bu kentte karşılamak için kazanında soğuk bir duş hazırladığını hissediyorum. Tanneurs Parkı sakin. Ayağımın dibine düşen uzun ağaç gölgeleri müthiş bir arabesk desen çiziyor; hareketli bir tabloyu andıran bu bezemeler gözlerimin önünde tembel tembel yer değiştiriyor. Bir an için onları mantıklı bir şeye benzetmeye uğraşıyorum. Her Şeye Kadir Olan'ı olması gereken yerde, doğada arıyorum: Sanki Sakallı İhtiyar'ın kendisi de bu bir anlık, görkemli sakinlikten büyülenmiş gibi. Elbette ölümü düşünüyorum. Ama az, olabildiğince az. Ölümünden daha az korkmak için haftalar önce öğrendiğim çok basit, hiç de felsefi sayılamayacak o fikre tutunuyorum: Aniden her şey durur ve sonrası zifiri karanlıktır. Hafıza ortadan kalkar. Bu hiçliği, gökyüzü ile esintinin belli belirsiz titrettiği çınar yaprakları arasında bir yer olarak hayal ediyorum. Sigara yakıyorum ve hemen ardından ilk yağmur damlaları belirmeye başlıyor. Artık bankı hissetmiyorum; öfke ve hüzünden ise eser kalmıyor. Damlalar ilerleyen bir ordu gibi gürültüyle düşüyor. Ölülerin ruhlarını bin bir zahmetle peşlerinden

sürükler gibi bir halleri var. Asfalta ıslak güller çiziyorlar; oluşturdukları gölcükler sayısız ayna gibi. Sonra haşarı yağmur boş konserve kutularını ve plastik torbaları alıp götürmeye başlıyor. Şehvetli bir havası var; uykusuzluktan harap olmuş sarhoş kadınların gözlerini andırıyor. Artık korkmuyorum ama cesaretle dolu olduğumu da söyleyemem. Bir ağacın altına sığınmış yağmuru dinliyorum. Düşlerden uyandım.

Askerim ben. İnsan cesedinin kokusunu başka her şeyden ayırt etmeyi bilirim; en kötü yaranın karındaki yara olduğunu ve bütün ölülerin yüzüne, gidici olanlara has bir sakinlik ve donukluğun yerleştiğini bilirim. Siperde miğfer takmam. Sürekli titrerim, çaktırmadan kusarım, ülkem için kitabeler yazarım ve gömleğimin kolunda Bosna bayrağı taşıırım. Yoldaşlarım konuşur: “İyi bir Hırvat bu, bak: Bosna tarafında...” Askerim ben. Akşamları sarhoş olur, yoldaşlarımla güzel hüznü türküler söyler ve başka bir şeye dönüşmenin hayalini kurarım: Karınca, ağaç, kuş, yılan; hiç fark etmez. Artık insan olmadığımı hayal ederim. Ama boşuna. Askerim ben. Kalaşnikof’um, işe yaramaz vücudum, Emily Dickinson kitabım ve savaş günlüğümün içinde büyük harflerle yazılı, Aziz Augustinus’tan itina ile alıntılanmış duam var.

Korkuyorum. Siperde sekiz saati midemdeki dayanılmaz soğuk yanmayla geçiriyorum. Görünmez düşmana ateş ediyorum, sonra gizlice kusuyorum ve kendimi başka bir yerde hayal ediyorum: Hiç fark etmez, neresi olursa. Ne kadar ümitsiz duruma düşersem hayallerim o kadar tatlanıyor. Kadınların vücudunu sarıp ona yeni bir şekil veren ipeği hayal ediyorum; göğü ve denizi, Dubrovnik’teki tuzlu sabahları ve çocukluğumda her yıl Katolik ve Ortodoks Noel’i arasında tepelerimizi cömertçe süsleyen tüy gibi karları hayal ediyorum. Trenleri ve yağmuru, öpücükleri ve lisedeki en güzel kızları hayal ediyorum.

Bu sonsuz dünyada ve zamanda kendimi bir taş, bir ağaç kadar önemsiz görüyorum. Karıncaların ve sineklerin tanrısıymış gibi davranıyorum, bulutlar kumandanıyım ben: Her seferinde sipere girmeden evvel onları resmigeçit için topluyor; derhal gökyüzümü zü terk edip başka bir yerde daha sakin ve bilge bir mavilik bulmalarını emrediyorum. Mükemmel bir hedefim. Başım, bacaklarım ve gövdem her daim Sırp nişancıların gözü önünde. Niye kimse bana ateş etmiyor bilmiyorum. Muhtemelen fazla kolay bir hedefim. Saygıdeğer bir av değilim; nihayetinde hayatım karaborsadaki tüfek mermileri kadar para etmiyor.

Artık hiç kimse için bir anlam taşımadığımı biliyorum. Hatta artık insan bile değilim. Gölgelerin arasında bir gölgeden ibaretim.

* * *

Uyku mahmuru Avrupa'da uzun süre dolaştıktan sonra Fransa'ya varıyorum. Hırvatistan, Slovenya, Avusturya ve yeniden birleşen Almanya'dan geçiyorum. Dünyanın sefil sessizliğinden ve kayıtsızlığından, yıldızlı geceden ve sabah çiyinden, dar taşra yollarından ve birbirini kesen, sıcaktan yumuşamış otoyollardan geçiyorum. Çökmüş Demir Perde'yi kaldırıp küllerinin içinden geçiyorum; insanların giyimi ve etraftaki mimariyle hâlâ kendini ele veriyor. Avusturya'da bir benzinliğin arkasında ağlıyorum; bir tuğla duvarın önünde, neon ışığının altında, sanki ilk hayatımın sonuna geldiğimi bana bir kez daha hatırlatmak istermiş gibi ahmakça ve inatla *moonlight shadow*, *moonlight shadow* diye mırıldanan şarkı karşısında hıçkırıklara boğuluyorum. Sürgündeki ikinci hayatımın başlangıcı, gizli kapaklı duygulardan oluşacak uzun bir mevsimi haber veriyor. Sert, soğuk ve olgun bir çağ başlıyor.

Sınırları birer birer geçtikçe, Batı cephesinde yeni bir şey yok, diyorum kendi kendime. Polisler ve gümrük, gümrük ve polisler.

* * *

Rennes'deki bankta oturmuşum. Şehrin üzerine ılık ve kutlu bir yağmur yağıyor. Mülteci olduğumu ufak ufak fark ediyorum. Evrakları ve yüzü olmayan, bugünü ve geleceği olmayan biri. Ağır adımlarla yürüyen, vücudu kırık dökük bir adam; polen kadar havai ve dağınık bir kötülük çiçeği. Artık ismim yok, artık ne büyüğüm ne küçüğüm, artık ne oğulum ne kardeşim. Şafağı sökmeyen uzun gecenin içinde unutulmuşla yıkanmış bir köpeğim; dünyanın yüzünde küçük bir yara iziyim.

Mülteciyim ben.

Şimdi ve yarın.

Burada da orada da.

Yağmurda ve güneşte, yaz kış demeden.

Erkeklerin ve kadınların gözünde.

Bilgelerin ve delilerin gözünde, ağaçlara ve otlara göre.

Kentte nasılsa taşrada da.

Mülteciyim ben.

Gökte olduğu gibi yerde de.